

DESCOPERIREA UNOR CAPETE DE PIATRĂ ÎN ZONA
EST-CARPATICĂ

SILVIU SANIE

RUXANDRA MAXIM-ALAIBA,

GAVRIL LUCA

Descoperirilor de capete de piatră relativ recent intrate în circulația științifică de la Prundul Bîrgăului (jud. Bistrița Năsăud)¹ și Giurcani (jud. Vaslui)² le adăugăm cu acest prilej alte trei piese.

1. În satul **Piciorul Lupului** (com. Ciurea, jud. Iași) a fost găsit întimplător un cap de piatră³. Lucrat din gresie calcaroasă, apropiată ca structură de numeroasele concrețiuni calcaroase din zonă, capul are conturul în forma unei elipse cu diametrele maxime de 17,8 și 9,5 cm (Fig. 1).

O căciulă emisferică asemănătoare unui **polos**, pe care se disting două incizii orizontale, lasă descoperită doar o parte a frunții. Obrajii subți, ochii rotunzi, adânciți, cu pupilele ușor marcate, nasul lat la bază și puțin cîrn, gura largă cu buzele pline și bărbia rotunjită alcătuiesc în ansamblu chipul unui om blajin. Două crăpături mai profunde străbat figura de sub ochiul stîng pînă în dreapta gurii fără a afecta simțitor claritatea trăsăturilor fizionomice schițate inițial de sculptor. Urechile nu au fost cioplite, chipul-sculptura terminîndu-se pe linia bărbiei. Doar fața este lucrată, partea opusă fiind plată, astfel că piesa putea fi aplicată sau încastrată fără dificultate.

Prin formă capul de piatră de la Piciorul Lupului se apropie de capetele celtice mai ales de cele lucrate în lemn⁴, de tip phalloid⁵ frecvente între exemplarele mai vechi.

La locul în care a fost găsit capul prosopomorf nu au fost efectuate deocamdată săpături arheologice dar la distanțe relativ mici, la punctul **Luca Ciurei**, fost sat, înglobat acum în satul Ciurea⁶ și la **Dumbrava** (com. Ciurea, jud. Iași)⁷ au fost găsite materiale și complexe geto-dacice din secolele III—I î.e.n., respectiv I—II e.n.

2. Un alt cap de piatră, găsit de asemenea întimplător în comuna Vinători-Neamț, județul Neamț⁸, lucrat dintr-o rocă dură are dimensiuni apropiate de exemplarul precedent (înălțime 16 cm; lățime 11,8 cm; diametrul 11,2 cm), față de care este diferit ca formă și superior ca realizare artistică.

Prin el cunoaștem chipul unui om cu fruntea potrivită ca înălțime și ușor teșită, cu arcadele clar reliefate, cu orbitele adîncite avînd conturul unor elipse, nasul triunghiular, gura potrivită ca mărime, buzele subțiri, bărbia avîntată și gîtul gros. În ansamblu figura exprimă voință,

echilibru și forță. Dacă fața a fost lucrată cu atenție, urechile, părul nici n-au fost schițate (fig. 3).

Din mulțimea capetelor de piatră descoperite în spațiu celtic nu lipsesc unele exemplare asemănătoare celui de la Vinători-Neamț⁹. Evident nu poate fi vorba de piese identice care constituie, în general o raritate. Nici la Vinători-Neamț nu au fost efectuate sondaje arheologice, la locul descoperirii.

3. Un alt exemplar a fost descoperit întâmplător pe teritoriul satului Cursești Vale (comuna Pungești, județul Vaslui). Ultimul dintre aceste „capete tăiate“, lucrat dintr-o gresie spongioasă (înălțime 13,5 cm; lățime maximă 11,75 cm) se află într-o stare de conservare mediocră fiind deteriorate pe latura stângă și la baza celei drepte (fig. 2).

Capul are o formă aproape elipsoidală cu partea inferioară plată în formă de elipsă (d_1 — 6,3 cm și d_2 — 7,9 cm). Podoaba capilară și urechile nu sînt redată. Suprafața pe care a fost sculptat chipul este clar delimitată fiind cu 1,5 cm peste nivelul restului suprafeței elipsoidului, astfel că figura pare încadrată de o mască.

Arcadele sînt bine conturate, iar ochii migdalozii (d_1 — 2,35 cm; d_2 — 1,4 cm) au pupilele marcate. Nasul de formă triunghiulară este lat la bază. Gura cu buze subțiri este redată doar printr-o incizie nu prea profundă, iar bărbia proeminentă este deteriorată în partea dreaptă. Capul în ansamblu a fost sculptat cu iscusință, scurgerea vremii și intervențiile ulterioare nealterîndu-i substanțial calitățile.

Ce îndreptățește includerea piesei între materialele antice? Capete de piatră asemănătoare sînt cunoscute în lumea celtică¹⁰. Exemplarul descris are patina vechimii și o contrafacere executată în ultimile decenii este exclusă. Lipsa urechilor, forma ochilor, a nasului, dimensiunile, cruțarea figurii din elipsoid sînt principalele elemente care pledează pentru celtismul posibil, mai corect, **modelul celtic** al piesei descrise.

Problema apartenenței și cronologice subzistă iar atribuirea este în parte ipotetică deoarece capete de piatră au fost confecționate și în epoci mai îndepărtate sau ulterioare epocii dacice.

Apropierea de tipurile celtice are în vedere mulțimea exemplarelor din mediu celtic (fig. 4 și fig. 5), constatarea unor elemente comune caracteristice precum poza frontală a feței; absența urechilor; nasul de formă triunghiulară lat la bază etc.¹¹.

Una dintre manifestările originale a mentalității celților, frecvența reprezentării capului, formele de o mare diversitate au putut exercita o influență și în lumea dacică.

Mitul puterii generatoare a capului, corelarea cultului capetelor, a formei circulare, de culte solare sau de cultul apei, miturile răspindite în lumea orientală (**Adonis**), greacă-romană (**Poseidon — Neptunus**), tracică (**Orpheus**) foarte posibil să nu se fi oprit pe linia Dunării.

Fiecare dintre materialele menționate și numeroase alte reprezentări ale capetelor în ceramică¹² și metal¹³ sînt elemente care, însumate, sprijină ipoteza că și în lumea geto-dacică a existat un cult al capetelor. Eventuala sursă nefiind deci unică, posibilitatea unor paralelisme, nu doar a imitațiilor în epoca contactului direct cu celții, rămîne așadar deschisă.

NOTE

¹ V. Vasiliev, **O piesă sculpturală de factură celtică**, ActaMN, VI, 1969, p. 453—457.

² M. Rotaru, **Noi descoperiri în Bazinul Elanului**, Thraco-dacica, IV, 1—2, 1983, p. 83, fig. 8/1.

³ Piesa adusă de prof. Eugenia Matei a intrat în patrimoniul Muzeului de istorie Iași, inv. 7186.

⁴ R. Martin, **Sculptures en bois découvertes aux sources de la Seine**, RAECE, XIV, 1963, 1—2—3, pl. V și VIII.

⁵ Anne Ross, **Pagan Celtic Britain**, Londra, 1968, p. 92.

⁶ Cf. V. Chirica, M. Tanasachi, **Repertoriul arheologic al județului Iași**, Iași 1984, p. 77—79; S. Teodor, **Cercetările arheologice de la Ciurea**, ArhMold, XI 1986, p. 65—102.

⁷ S. Sanie, Ș. Sanie, **Cercetările arheologice de la Dumbrava (com. Ciurea, jud. Iași)**, Cerc Ist, IV, 1973, p. 61—92.

⁸ Descoperitor prof. Gavrilă Luca director al Muzeului de istorie-etnografie din Tirgu Neamț, jud. Neamț.

⁹ Cf. P. Lambrechts, **L'exaltation de la tête dans la pensée et dans l'art des celtes**, Brugge 1954, pl. VIII, fig. 29.

¹⁰ *Ibidem*, p. 28, n. 3.

¹¹ *Ibidem*, fig. 4, 29, 33—42, 61. Evident nu se pune problema unor piese identice ci doar cu multe elemente apropiate.

¹² G. Coman, **Figurine antropomorfe geto-dacice descoperite în județul Vaslui**, SCIVA, 28, 2, 1977, fig. 1/7; S. Sanie, **Plastica și unele aspecte ale cultelor și credințelor geto-dacice**, Studii dacice, Cluj-Napoca 1981, p. 181—182.

¹³ D. Berciu, **Buridava dacică**, I, București 1981, p. 100—101, fig. 114.

Mulțumim și pe această cale desenatorilor: Radu Visu, Cristina Crăciun și Felicia Grigoruță.

LA DÉCOUVERTE DE QUELQUES TÊTES EN PIERRE DANS LA ZONE EST-CARPATIQUE.

Résumé

Aux découvertes antérieures de têtes en pierre récemment publiés de Prundul Birgăului (dép. Bistrița Năsăud) (n. 1) et Giurcani (dép. Vaslui) (n. 2) les auteurs ajoutent encore trois pièces.

La première d'entre elles découverte dans le village Piciorul Lupului (com. Ciurea dép. Iași) a les dimensions maximum de 17,8 et 9,5 cm, la deuxième au village Vinători (dép. Neamț) 16 × 11,2 cm et la troisième au village Cursești Vale (com. Pungești, dép. Vaslui) (13,5 × 11,75 cm).

Tout les trois sont des découvertes accidentelles dans les environs de quelques établissements géto-daces. Chacune d'entre elles illustré une autre physionomie mais elles sont toutes semblables aux nombreuses „têtes coupées“ du monde celtique.

Les problème de l'appartenance et de la chronologie subsiste et l'attribution est en partie hypothétique parce que des têtes en pierre ont été confectionnées dans d'autres époques plus éloignées également ou ultérieures à l'époque dace.

Le rapprochement des types celtique a en vue la multitude des exemplaires de milieu celtique, la constatation de certains éléments communs caractéristique comme : la pose frontale du visage ; l'absence des oreilles ; le nez de forme triangulaire large à la base etc.

Une des manifestations originales de la mentalité des Celtes, la fréquence de la représentation de la tête, les formes d'une grande diversité ont pu exercer une influence dans le monde dace aussi.

Le mythe de la puissance génératrice de la tête, la corrélation du culte des têtes, de la forme circulaire, de cultes solaires ou du culte de l'eau, les mythes répandus dans le monde oriental (**Adonis**), greco-romain (**Poseidon-Neptunus**), thrace (**Orpheus**) ne s'est pas probablement pas arrêté sur la ligne du Danube.

Chacun des matériels mentionnés et de nombreuses autres représentation des têtes en céramique et en métal sont des éléments qui, réunis, se trouvent à l'appui de l'hypothèse que dans le monde géto-dace également il y a eu un culte des têtes. La source éventuelle n'étant pas unique, la possibilité de quelques parallélismes, non seulement des imitations à l'époque du contact direct avec les Celtes, reste par conséquent ouverte.

Traduit par Ecaterina Belicov.

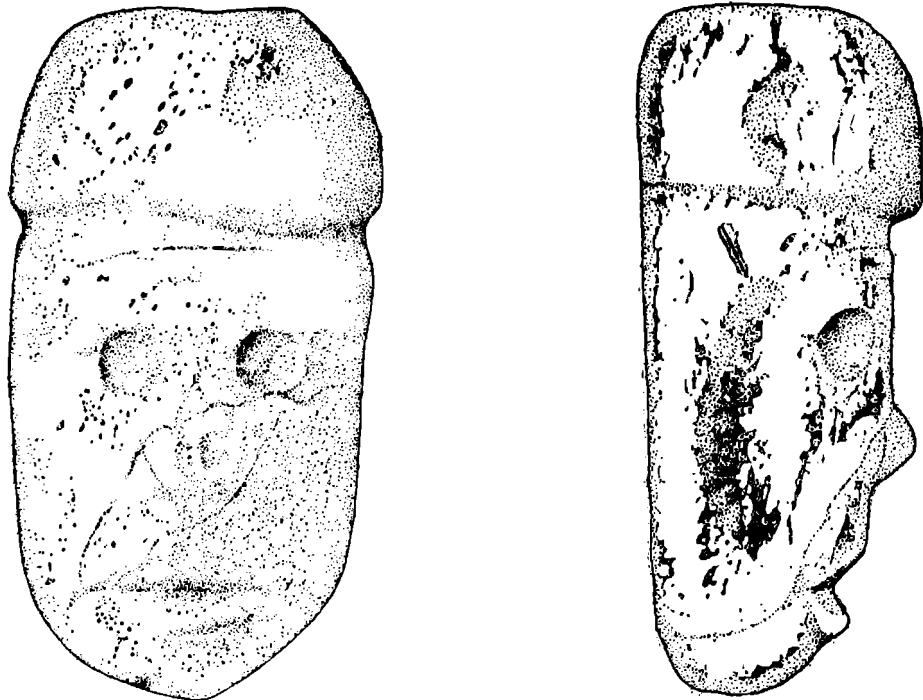

Fig. 1 — Cap de piatră (gresie). Piciorul Lupului, com. Ciurea, jud. Iași.
Tête en pierre découverte à Piciorul Lupului, com. Ciurea, dep. Iași.

Fig. 2 — Cap de piatră (gresie). Cursești Vale, com. Pungești, jud. Vaslui.
Tête en pierre découverte à Cursești Vale, com. Pungești, dep, Vaslui.

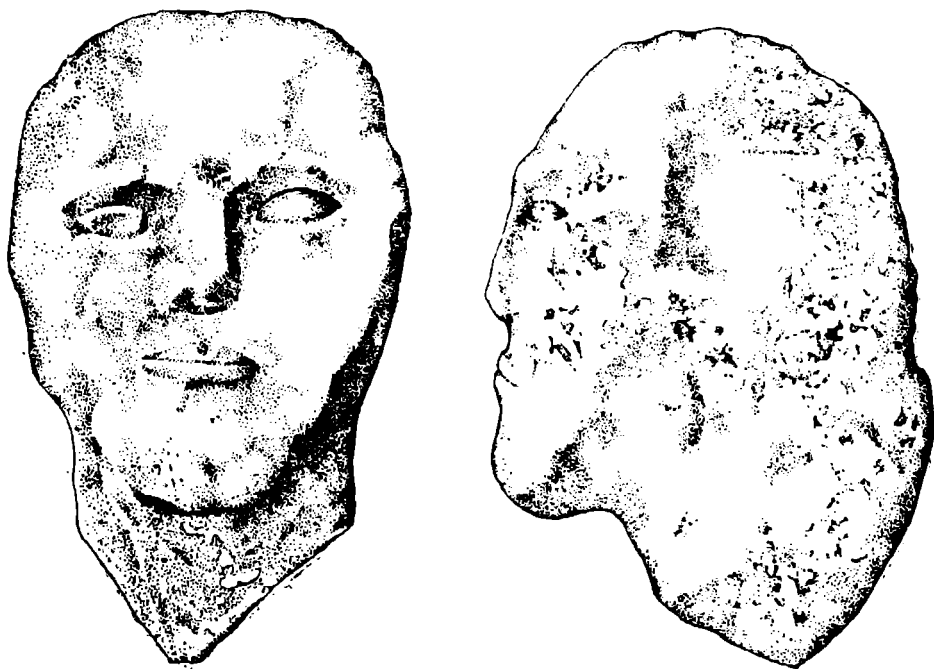

Fig. 3 — Cap de piatră (roacă dură). Vinători — Neamț, jud. Neamț.
Tête en pierre découverte à Vinători — Neamț, dep. Neamț.

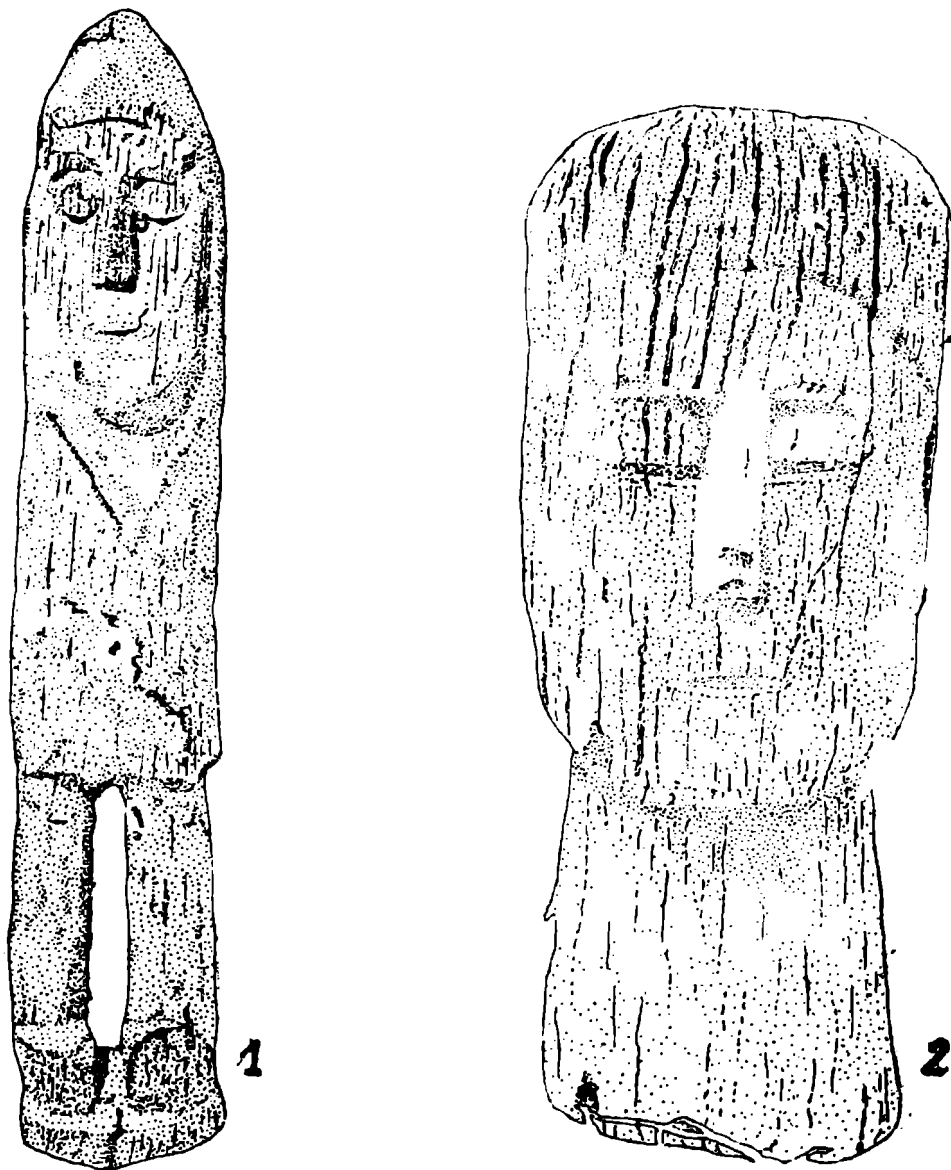

Fig. 4 — 1—2, Sculptură în lemn găsită la izvoarele Senei.

1—2, Sculptures en bois découvertes aux sources de la Seine (apud R. Martin. *Revue archéologique de l'Est et du Centre-Est*, XIX, 1—2—3, 1963, Pl. II și V).

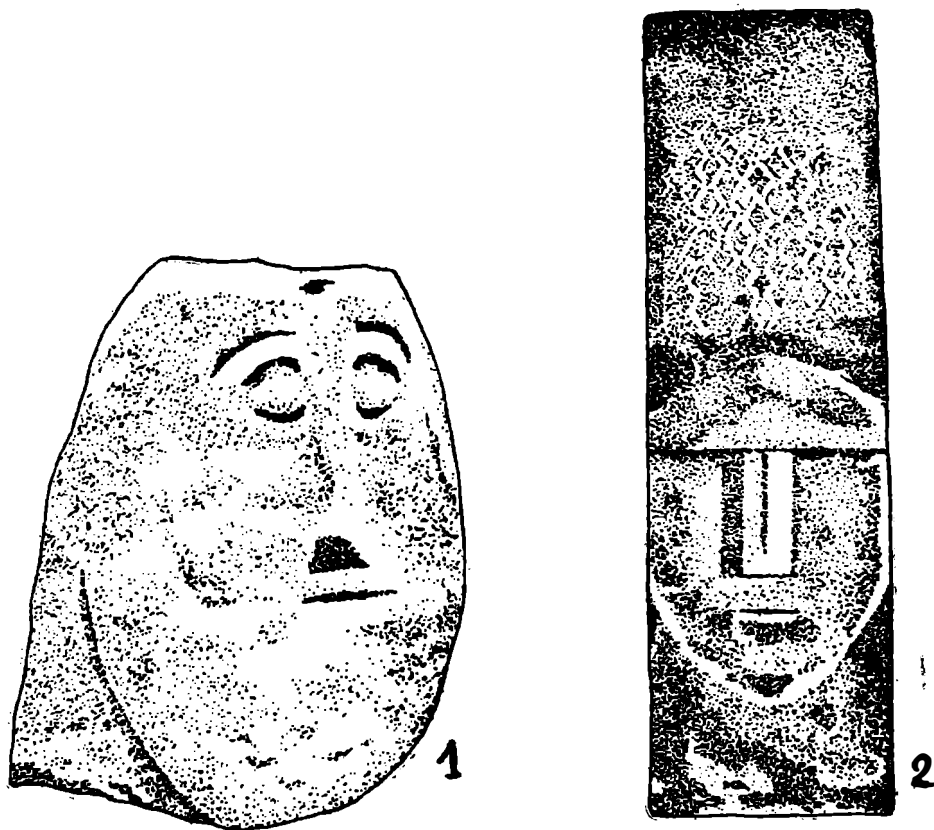

Fig. 5 — 1—2, Capete de piatră.
1—2, Tête en pierre (apud. P. Lambrechts, *L'exaltations de la tête dans la pensée et dans l'art des celtes*. Brugge, 1954, pl. VIII, fig. 29).